

Городенко Л. М.,
д-р наук із соц. комунік.

УДК 007: 304: 32

Політична культура: до визначення понять

У статті відстежуються основні підходи до тлумачення поняття «політична культура», описуються її складники, визначаються зв'язки політичної культури та політичної системи, а також ануються засоби масової інформації як інструмент формування політичної культури. Аналізується поняття «національний характер» як історико-культурна традиція, суспільно-політична практика та індивідуальний спосіб мислення у системі політичної культури. Політична культура розглядається у статті в таких аспектах: політична культура окремої особистості; політична культура окремих соціальних груп, спільнот і станів; політична культура суспільства взагалі. Засоби масової інформації, як головний канал поширення повідомлень і новин, стає інструментом формування основних культурних цінностей особистості. Політичний інформаційний складник діяльності мас-медіа визначає базові напрями при формуванні політичної культури особистості.

Ключові слова: політична культура, засоби масової інформації.

Політична культура – порівняно нове поняття у національній науковій думці про політику, культуру, соціологію, журналістику. Незважаючи на нетривале функціонування спеціалізованої ради, що займалася питаннями вивчення різних аспектів політичної культури, це явище залишилося не до кінця дослідженим й описаним. Особливо гостро постає потреба вивчення політичної культури під час інформаційних війн і так званих «гібридних інформаційних війн». Отож, інформаційний рельєф українських медіа в умовах інформаційного тиску зовнішніх ЗМІ визначає основні акценти актуальності статті.

Мета статті – систематизувати наявні знання про політичну культуру з урахуванням масовомедійних характеристик.

Завдання:

> відстежити основні трансформації поняття «політична культура» з урахуванням історичних чинників впливу;

> визначити місце і роль мас-медіа при формулюванні поняття «політична культура».

Вивчення політичної культури належить до сфери наукових інтересів українських і зарубіжних науковців. Ті чи ті аспекти її функціонування вивчали Г. Алмонд, В. Бех, В. Бебик, Д. Гарднер, Т. Голубоцька, В. Іноземцев, Є. Вятр, Д. Мід, Дж. Рітцер, Г. Шахназаров, М. Степик та багато інших.

Науково-теоретичну основу дослідження склали наукові положення розвитку мас-медіа в інформаційному суспільстві, положення політичних, соціологічних, філософських, історичних теорій, що безпосередньо чи опосередковано об'єктом вивчення визначають політичну культуру. Системний підхід застосовувався при комплекс-

ному дослідженні складників поняття «політична культура». Шляхом систематизації упорядковувалися розрізненні знання про формування поняття політичної культури за допомогою медіа. Описовий метод використовувався при характеристиці тих чи тих тлумачень поняття «політична культура».

Вивчення політичної культури як порівняно самостійної сфери започатковане в 50-х рр. минулого століття. Однак в Україні наука про політику склалася значно пізніше, ніж в усіх інших країнах світу. У часи Радянського Союзу частина суспільних наук, які об'єктивно заперечували волюнтаризм більшовицької системи, була під суворою забороною. Чи не найтяжчих репресій зазнала політологія. Тільки в період горбачовської перебудови на арену політичного життя почали пробиватися перші неспівмірні пагінці науки, яка пустила міцні корені у демократичному суспільстві.

Через деякий час стало модним уживати в промовах різні політичні терміни, здебільшого іншомовні, мало або й зовсім не відомі пересічному громадянину СРСР. Часто використовувалися вони в неправильному значенні, але функцію впливу на громадську думку виконували неабияку.

Залучення соціальних груп та індивідів до політики зумовлене їхнім прагненням реалізувати свої соціально значущі інтереси. Проте реалізація цих інтересів здійснюється не безпосередньо, а опосередковується наявністю в суб'єктів політики тих значень і смислів, у яких виражено їхнє ставлення до влади, політичних інститутів, еліти, лідерів тощо. Ці значення є передумовою тієї політичної культури, що панує в суспільстві, тобто ціннісно-

нормативної системи, якої дотримується більшість населення. Ціннісно-нормативна система існує у вигляді загальнопоширених і загальноприйнятих фундаментальних політичних цінностей, ідеалів та поведінки [1, с. 115].

Сьогодні, коли політологія успішно розвивається, інтерес до неї постійно зростає. Дедалі більше людей розуміють, що без ліквідації політичної неграмотності, яка накладається на таку сумну реальність, як відсутність у країні традицій, навичок і практики застосування демократичних принципів життя, неможливо створити в Україні правову державу.

У цьому аспекті важливу роль відіграють засоби масової інформації. Через них проходить основний інформаційний потік. Для багатьох людей саме ЗМІ є джерелом отримання новин.

Довіра медіа визначає політичний рівень як самих засобів масової інформації, так і повідомлень, що ними надаються. Тому в демократичному суспільстві ЗМІ повинні бути не інструментом мобілізації, а неформальним чинником громадського контролю, що здійснюється вільно та незалежно, без втручання будь-якої політичної сили чи урядової установи.

Однією з важливих характеристик суспільства є рівень його політичної культури.

Уперше термін «політична культура» використав німецький просвітитель І. Гердер [2, с. 86]. Він вважав, що концепція політичної культури впливатиме на політичну науку і практику. Політична культура може розглядатися як сукупність цінностей, установок, переконань, орієнтацій і символів, що їх виражають, які є загальноприйнятими і слугують впорядкуванню політичного досвіду і регулюванню політичної поведінки усіх членів суспільства. Вона включає в себе не тільки політичні ідеали, цінності, установки, а й діючі норми політичного життя. Політична культура визначає найбільш типові зразки і правила поведінки, взаємодії влади, індивідуума й суспільства та реалізацію їх через засоби масової інформації й комунікації [2, с. 27].

Хоча в наукових дослідженнях політична культура посідає чільне місце, існує певна складність цілісного аналізу цього поняття, що зумовлено низкою загальних причин. *По-перше*, винятково складною природою культурних явищ взагалі та теоретичною невичерпністю опису культури зокрема. *По-друге*, терміни, які слугують для визначення політичної культури, взяті зі сфери практичного вживання, а тому можуть використовуватися як категорії та поняття теорії політичної культури лише умовно.

У науковій літературі слушно зазначається, що політична культура є певним синтезом політики і культури. Інша річ, що характер цього синтезу та його природа трактуються неоднозначно, здебільшого як поглинання одного начала іншим. Наприклад, Е. Баталов вважає, що політична культура є лише видовою експлікацією культурного цілого, звідси й трактування політичної культури як «політичного аспекту» культури в цілому [3, с. 54].

Історично поняття «політична культура» народилося під час дискусій щодо причин загибелі Веймарської республіки (20-ті рр. XX ст.) та перемоги в Німеччині націонал-соціалізму. Хоча саме по собі явище політичної культури не було чимось новим для соціального знання. Вже у Платона, Арістотеля, Фоми Аквінського, а пізніше у Маккіавеллі, Спінози, Гоббса, Монтеск'є, Руссо можна простежити спроби зрозуміти, чому групи людей та цілі народи, діючи в рамках ідентичних політичних систем, але виховані на різних цінностях, різному історичному досвіді, по-різному поводять себе в аномальних політичних ситуаціях [4, с. 44–45].

Що означає термін «політична культура»? Дослідники зазначають, що існує понад 30 визначень політичної культури. У посібнику «Основи політології» за загальною редакцією А. Боднара подано кілька дефініцій. Зокрема міститься посилання на дослідників Г. Альмонда та Г. Пауела, котрі виділили політичну культуру у порівняно самостійну сферу досліджень. Отже, за цими дослідниками, політична культура – це сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників цієї системи, об'єктивна сфера, яку покладено в основу політичних дій і яка надає їм, цим подіям, значення [2, с. 123].

Американський політолог Г. Альмонд у своїй книзі «Культура громадянина» розглядає політичну культуру як психологічний феномен. «Кожна політична система, – наголошував він, – залучена в особливий зразок орієнтації на політичні дії. Я вважаю корисним називати це «політичною культурою» [5, с. 26].

Конкретніше висловлюється політолог Е. Вятр: політична культура – це сукупність позицій, цінностей і кодексу поведінки, що стосується взаємовідносин між владою і громадянами [2, с. 124].

У згаданому українському підручнику наведено висловлювання М. Карра і С. Бернститна про те, що політична культура включає в себе політичні ідеї і соціальну практику.

Український політолог В. Бебик трактує поняття «політична культура» як якісний стан політичного життя суспільства, що характеризується ступенем розвитку і співвідношенням

між правовими, соціальним, психічними регуляторами політичної сфери, які сприяють політичній соціалізації особистості і конституювані у політичних інститутах, суспільній свідомості і політичній поведінці суб'єктів політичної діяльності [6, с. 49].

Оригінальне визначення політичної культури давав український учений В. Липинський: «...Прикладання до політичної творчості даних політичної науки входить до сфери політичного мистецтва. Та чи інша рівновага між першою і другою – те чи інше вміння використовувати для творчості деякі науки лежить в основі того, що прийнято називати політичною культурою» [7, с. 46].

Розділами політичної культури є:

- знання політики, фактів, зацікавленість ними;
- оцінка політичних явищ, оцінювальна думка щодо того, як повинна здійснюватися влада;
- емоційний бік політичних позицій – любов до Батьківщини, ненависть до її ворогів тощо;
- визнання певних взірців поведінки, які діють у суспільстві, намагання їх наслідувати.

Існує багато інтерпретацій терміна «політична культура». Виділивши основні елементи, можна стверджувати, що загалом політична культура є історично сформованою сукупністю уявлень про різні аспекти політичного життя, складниками якого є: а) цінності; б) норми; в) політичні інститути; г) зразки; д) способи політичної дії індивідуумів і громадських груп. З часом окремі елементи політичної культури змінюються.

Політична культура – це не ізольоване явище, це підсистема в системі глобальної культури, яка перебуває в різній залежності з іншими складовими частинами глобальної культури: економічною, релігійною, правовою, організаційною, моральною тощо.

Інколи політичну культуру розуміють як збірник добрих звичаїв політичного життя. Таке тлумачення найбільш близьке до буденного погляду на політичну культуру, відповідно до якого її розташовують поряд з іншими культурами, розуміють як частину чогось: особиста культура, медична культура, організаційна культура. Буденне розуміння політичної культури є вузькооцінним і передусім свідчить про високий чи низький рівень політичної культури індивідуума або групи.

Вчені розглядають різні підходи до трактування політичної культури. Одна група вчених розглядає політичну культуру як прояв нормативних вимог (С. Вайт), інша – як сукупність типових зразків поведінки (Дж. Плейно), спосіб політичної діяльності (У. Розенбаум) тощо [4, с. 60].

Найбільш послідовно виражається такий підхід у розумінні політичної культури як явища, що базується на ціннісних, тобто глибинних, уявленнях людини про політику влади, які реалізуються в найтиповіших способах взаємодії з державою, формах практичної діяльності. Політична культура виражає втілений на практиці внутрішній кодекс людської поведінки і тому виступає як стиль діяльності індивідуума у сфері політичної влади (І. Шапіро, П. Шаран).

Характеризуючи найбільш стійкі уявлення людини і найбільш типові форми взаємовідносин з владою, стиль політичної діяльності демонструє, наскільки людина сприйняла і засвоїла загально визнані норми і традиції державного життя, як у щоденній активності поєднуються творчі і стереотипні прийоми реалізації нею своїх прав і свобод тощо. Ті ж суперечності, які складаються між засвоєними і не засвоєними особистістю нормами політичної гри, стандартами громадянської поведінки, є основним внутрішнім джерелом еволюції і розвитку політичної культури.

Водночас існування цінностей і чуттєвої мотивації вчинків, відоме невідповідністю намірів і дій людини, надає політичній культурі внутрішньої суперечності, дозволяє існувати в ній «логічним», «нелогічним», «позалогічним» елементам (В. Парето), сприяє одночасному підтриманню нею активних і пасивних форм політичної участі індивіда [4, с. 64].

Які ж складники політичної культури? *Перше*, це демократизація мас і верхів. *Друге*, освіченість та інформованість усього суспільства. *Третє*, знання і розуміння законів і норм життя. Далі – це терпимість до іншої думки, здатність урахувувати чужі інтереси. Наступне – визнання в суспільстві суперечностей і вміння долати ці суперечності, мистецтво компромісу. Безумовно, сюди належить чесність, правдивість, порядність як політичного діяча, так і кожного окремого громадянина суспільства.

Якщо розглянути за цими параметрами розвиток нашого суспільства, то можна зробити висновок, що у багатьох випадках такий стан є ще далеким від бажаного. Візьмемо інформованість широких мас. Її рівень доволі низький. Як наслідок, наше суспільство не може правильно судити про політичні процеси, про історію держави, яка, на жаль, рясніє білими плямами та перекрученнями. Або візьмемо питання демократизації. Про неї часто говорять керівники держави на різних рівнях, в тому числі при безпосередньому спілкуванні з народом. Але часом створюється враження, що маси не розуміють, що таке демократія. Немає реальної зацікавленості в ній, оскільки тривалий час, особливо в період

культу особи, демократичні традиції не розвивалися і не підтримувалися.

Варто наголосити й на необхідності повернення до загальнолюдських політичних цінностей. Адже політичні інститути, які склалися на Заході, – це результат тривалої еволюції колективної думки людства. Ще давні римляни говорили: «Вислухаємо й іншу сторону». Цей важливий принцип досі в нас грубо порушується. У суспільстві не вироблена культура ведення дискусії, врахування думки іншого, толерантного ставлення до нього, переконування аргументами. А істина народжується в суперечці.

Сьогодні суспільству потрібен механізм корекції політики. Час довів необхідність іншого мислення, плюралізму думок для того, щоб винести правильне рішення.

Лише віднедавна українські громадяни починають повертатися до тих цінностей, які виробило людство у процесі свого історичного розвитку. Дехто говорить, що політична система, яка виникла за Сталіна, була історично зумовлена і, отже, її треба виправдати. З цим не можна погоджуватися, оскільки в ті часи народ не міг впливати на державні і суспільні справи, а рішення розроблялися в надзвичайно вузькому колі. Саме фактор усунення від державних справ викликав у людей аполітичність і апатичність.

Політичну культуру як складову частину політичної системи можна оцінювати. Помилковою з пізнавальної точки зору й одночасно небезпечною для самої політичної практики є абсолютизація функціонального виміру політичної культури, її трактування як єдиного [8, с. 41].

Розглядаючи суспільно-історичний процес, дослідники виділяють такі складники:

- ▷ традиція;
- ▷ національний спадок;
- ▷ політична культура;
- ▷ геополітичний фактор;
- ▷ спадок історичного минулого (наприклад, економічна відсталість);
- ▷ історично сформована суспільна структура, віровизнання тощо.

Політичну культуру слід трактувати залежно від усіх складових частин.

Зв'язок між політичною культурою і політичною системою можна оцінити так:

- ▷ реальна політична система включає в себе історію політичної культури суспільства;
- ▷ протягом тривалого періоду історії політична культура модифікує політичну систему [9, с. 26].

Для аналізу політичної культури слід розглянути поняття «національний характер». Це поняття охоплює три сфери досліджень:

- ▷ історико-культурну традицію;
- ▷ суспільно-політичну практику;
- ▷ індивідуальний спосіб мислення [10, с. 22].

Інакше кажучи, національний характер є найбільш поширеним серед того чи того народу типом особистості або, в динамічнішому розумінні, найбільш поширеним типом поведінки.

В Україні завжди намагалися підвищити культуру суспільства, навіть побудувати культурне суспільство. Але при цьому доволі часто нехтували традиційною народною культурою. Досягти синтезу народної культури, традицій та потреб сучасного розвитку надзвичайно складно. Звідси головне завдання: досягти синтезу нової цивілізації і традиційних культурних цінностей, в яких має закладатися те, чого суспільству сьогодні бракує – взаємодопомоги, порядності, етики поведінки у праці і в повсякденному житті. Повинні природно розвиватися і традиційні форми культури, і нові. Однак проблема полягає в тому, що досі в практичному житті, по суті, відбувалося копіювання західної моделі потреб.

В основу світової політичної етики, яка нині складається, покладена християнська мораль. Щоправда, це не означає, що її безумовно дотримуються всі світові політичні сили. Проте основні з них спираються, принаймні у своїх заявах, на християнську мораль.

Політика боротьби потребує усіх шансів, інакше кажучи мета виправдовує засоби. Але саме ця формула призвела до тих страшних лиходійств, які супроводжували історію українського народу протягом минулих десятиріч. Знають потрясіння соціальні підвалини суспільства, його охоплює моральна депресія, зневіра в усталені норми моралі, права і порядку.

Цьому суспільному занепаду значною мірою сприяли найпотужніші засоби впливу на громадську думку та настрої – преса, радіо, телебачення.

Як свідчать деякі журналісти, ЗМІ несуть відповідальність насамперед за сучасну деморалізацію суспільства, котре під тиском «чорнухи», з одного боку, і «війни всіх проти всіх», яку вели олігархічні групи за допомогою телебачення, преси, інтернету, з другого боку, не змогло своєчасно протистояти негативним кризовим тенденціям.

Суспільство потребує, а особливо в кризових ситуаціях, позитивної ідеології, спрямованої не на конфронтацію, а тим більше аполітичності становища, що склалося, а на конструктивний пошук виходу, на ствердження оптимістичної перспективи.

Політична культура може впливати на політичні процеси та інститути. Причому така мож-

лівість зберігається навіть у випадку зміни зовнішніх обставин і характеру режиму влади. Наприклад, у традиційних суспільствах (аграрних, побудованих на простому виробництві та натуральних зв'язках) політична культура навіть у період реформації, як правило, підтримує колишню архаїчну структуру влади, протидіючи модернізації та демократизації політичної системи. Така властивість політичної культури пояснюється тим, що більшість революцій (тобто стрімких змін) найчастіше закінчувалися або поверненням до попереднього ладу, або терором [11, с. 9].

Крім того, політична культура може породжувати нові, нетрадиційні для суспільства, форми соціального і політичного життя та комбінувати елементи попереднього і перспективного політичного ладу.

Засоби масової інформації – частина системи стримань і противаг, яка забезпечує стабільність громадянського суспільства.

Нині в Україні законодавчо закріплені такі свободи, як свобода совісті, слова, преси. ЗМІ виступають у ролі регулятора відносин між громадянами і державними, політичними, соціальними інститутами суспільства. Проте слід пам'ятати, що подекуди вони виконують не тільки функцію стабілізації, а й дестабілізації.

Отримавши в останні роки чимало політичних свобод, засоби масової інформації опинилися під пресом фінансової, економічної недостатності. Рідко яке видання може вижити самостійно, абсолютна більшість редакцій газет, журналів, теле- і радіопрограм змушені жити на дотації зі сторони. Звідси й випливає актуальність питання про те, який насправді сьогодні стан справ у сфері ЗМІ й яка доля їх чекає завтра? [12, с. 35]

Журналістика як засіб управління соціальними процесами належить до того виду діяльності, в якому реалізується, знаходить свій практичний вияв громадська діяльність людей.

Політичну культуру можна розглядати у таких аспектах:

- > політична культура окремої особистості;
- > політична культура окремих соціальних груп, спільнот і станів;
- > політична культура суспільства взагалі [13, с. 37].

Індивідуальна політична культура характеризується ступенем знань, емоційним сприйняттям і рівнем практичного опанування юридичними і соціальними нормами регуляції політичного життя суспільства.

Політична культура окремих соціальних груп населення розглядається через вивчення культури парламентської діяльності та куль-

тури діяльності громадсько-політичних організацій, партій, рухів тощо [13, с. 38].

Політична культура – явище багатоструктурне, багаторівневе. Різноманітні зв'язки політичної культури з різними соціальними і політичними процесами визначають її складну побудову та організацію. Різноманітні внутрішні структури політичної культури відображають технологію формування політичної поведінки суб'єктів, етапи становлення культурного цілого (тобто, політичної культури окремо взятої країни, регіону), наявність різноманітних субкультурних утворень тощо.

В Україні негативізм суспільної психології, масова деструктивна реакція на економічні труднощі підживлюються і посилюються несприйняттям частиною людей української незалежності. Невизначеність основного шляху призводить до антидержавних виступів, які дискредитують державний лад в Україні, саму державу й ідею самостійності.

Дуже бракує в суспільстві серйозної, смислової й аргументованої критики влади, в тому числі і Президента; частина опозиції, хоч і намагалася називати себе конструктивною, інколи має вигляд деструктивної, руйнівної. У такій атмосфері слабшає творча енергія народу і деморалізується влада. Це призводить до анархії та хаосу. «Низи» затакуються у вир політичних пристрастей, а чиновники намагаються вхопити якнайбільше, бо не знають, що буде завтра.

Нині в Україні панує не думка й ідея, а імпульсивне, до того ж хворобливе, реагування на ситуацію. За роки національної свободи новонароджене демократичне українське суспільство не спромоглося створити якісне масове авторитетне суспільно-політичне видання для народу, налагодити систематичний випуск популярних брошур з актуальних питань суспільного життя, всі гучно проголошені коаліції на практиці виявилися фікцією.

Сучасним ЗМІ варто ставити питання про необхідність локалізувати або вилучити з суспільного життя політиків, які перебувають при владі, але не мають політичної культури, національної політичної свідомості. Згадана група більше шкодить, ніж допомагає державі, та відсторонити її від влади неможливо, бо наші демократичні засади не дають змогу здійснювати насильство.

Які ж шляхи можна виокремити в розвитку політичної культури в сучасних умовах?

1. Великою проблемою є створення умов для збуття громадянами політичних знань. Стара система політичної освіти була орієнтована на ідеологічну пропаганду і не може бути використана в сучасних умовах.

2. На розвиток політичної культури впливає також стан історичного знання. Об'єктивні історичні дослідження, без ідеологічної догматики, звільняють людей від стереотипних оцінок інших народів та держав.

3. Політична культура не обмежується винятково сферою політичних відносин. Вона пов'язана з усіма аспектами духовного життя суспільства: наукою, освітою, літературою та мистецтвом. Як своєрідне соціальне явище політична культура є складовою частиною духовної культури, що надає останній світоглядну орієнтацію.

4. Однією з необхідних граней виховання в нашому суспільстві політичної культури є утвердження поваги до права і до порядку.

5. Високого рівня політичної культури може досягти тільки шляхом перетворення суспільства на справді демократичне, яке надає можливість кожному громадянину вільно брати участь у політичному житті, створює належні умови для розвитку культури та освіти, дбає про духовний та моральний стан населення.

6. Сучасна Україна, вже незалежна держава, вкотре стала перед потребою реалізації принципу політичного і культурного плюралізму. Тому політична культура нового суспільства, яка формується в незалежній Україні, мусить бути культурою злагоди, громадянського миру, пошани до свобод і прав людини.

7. Варто підкреслити роль преси у становленні політичної культури, оновленні політичної ідеології, звільненні її від догматизму, ілюзорних уявлень, формуванні сучасної концепції правової держави. Українська преса, у міру здібностей і можливостей авторів, намагається відродити й утвердити в свідомості людей політичні та соціально-моральні цінності, насамперед ідеї свободи і гідності особи, патріотизму, соціальної справедливості.

8. Громадська увага і розуміння часто (хоч і не завжди) життєво необхідні для успіху урядової політики чи бізнесу, а також окремих осіб, наприклад, рок-зірок чи політиків, чиє «виживання» потребує позитивного сприйняття їх суспільством; ЗМІ увійшли практично у всі сфери українського суспільства. Від Президента України до менеджера в місцевому продуктовому магазині – усім людям, які залежать від громадської комунікації, необхідні стратегії, щоб налагодити

зв'язок з громадськістю, і ці стратегії повинні супроводжуватися ефективною інформаційною тактикою. Це і є завдання ЗМІ.

9. Телебачення, радіо, преса досягають найвіддаленіших місць і збирають аудиторію безпрецедентних масштабів. Не будучи єдиним чинником, котрий впливає на демократичні процеси, ЗМІ все-таки відіграють у них центральну роль.

Подяки. Автор висловлює щирі подяки науково-дослідній частині Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (зокрема доц. В. Корнееву) за наукове консультування щодо теоретичних питань про політичну культуру. Окрема подяка адресується професорам В. Різуну, В. Іванову за цінні науково-методичні рекомендації під час підготовки цього наукового дослідження.

1. *Рудакевич О.* Руйнація та шляхи відродження політичної культури українського народу // Політологічний вісник. – 1994. – № 2.

2. *Основы политологии : учебник для вузов / под ред. А. Боднара.* – К. : УкрНИИИТИ, 1991.

3. *Баталов Э.* Политическая культура современно-американского общества / Э. Баталов. – М., 1990.

4. *Житнев В.* Политическая культура: опыт формирования и проблемы / В. Житнев. – М., 1990. – С. 44–45.

5. *Альмонд Г.* Культура гражданина / Г. Альмонд. – М., 1991.

6. *Бибик В.* Політична культура (у дзеркалі соціології) // Політика і час. – 1991. – № 3.

7. *Гордієнко М.* Концепція політичної еліти В. Липинського як фактор національно-державної ідентичності України // Нова політика. – 1998. – № 2.

8. *Семків О.* Політологія / О. Семків. – Львів, 1993.

9. *Буцезицький В.* Проблеми політичної культури в Україні в процесі державотворення // Нова політика. – 1999. – № 1.

10. *Коваленко А.* Компілятивність української політичної еліти і проблеми національної безпеки // Журналістика й проблеми формування політичної еліти в посткомуністичних державах. – К., 1996. – С. 22.

11. *Макаренко Є.* Специфіка поняття "політична культура суспільства" / Є. Макаренко, О. Коваль // Нова політика. – 1997. – № 6.

12. *Іванов В.* Преса і розбудова української держави // Журналістика й проблеми формування політичної еліти в посткомуністичних державах. – К., 1996.

13. *Григор'єв В.* Вітчизняна політична культура в контексті теоретичного пошуку // Нова політика. – 1998. – № 5.

Horodenko Lesia. Political culture: concepts determination

This article discusses the basic approaches of definition of «political culture», describes its components and defines associations of political culture and political system. Also it is noted the mass media as a tool for formation of political culture. The phenomenon «national character» is analyzed as a historical and cultural tradition, socio-political practice and individual way of thinking in the political culture. The article examines the political culture from these positions: the political culture of an individual; the political culture of certain social groups, communities; the political culture of the society. The media as a leading distribution channel for messages and news become an instrument of formation of the basic cultural values of the individual. The political information component of the media activities determines the basic directions in formation of the political culture of the individual.

Keywords: political culture, mass media.

Городенко Л. М. Политическая культура: к определению понятий

В статье рассматриваются основные подходы к определению понятий «политическая культура», описываются ее составляющие, определяются связи политической культуры и политической системы. Также аннотируются средства массовой коммуникации как инструмент формирования политической культуры. Анализируется явление «национальный характер» как историко-культурная традиция, общественно-политическая практика и индивидуальный способ мышления в системе политической культуры. В статье политическая культура рассматривается с таких позиций: политическая культура отдельного индивида; политическая культура отдельных социальных групп, общин; политическая культура общества целиком. Средства массовой информации, как ведущий канал распространения сообщений и новостей, становится инструментом формирования основных культурных ценностей личности. Политическая информационная составляющая деятельности масс-медиа определяет базисные направления при формировании политической культуры личности.

Ключевые слова: политическая культура, средства массовой коммуникации.

